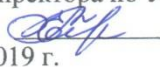

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Сардаяльская основная общеобразовательная школа»

Рассмотрено на педагогическом совете Протокол №1 от «26» августа 2019 г.	«Согласовано»: Заместитель директора по УР Егорова Г.М. «26» августа 2019 г.	Утверждаю: Директор школы Сорокина П.В. / / Приказ № от «26» августа 2019 г.
--	--	---

*Рабочая программа
по родному(марийскому) языку
4 класс*

на 2019-2020 учебный год

Количество часов: за год - 51 час
в неделю – 1,5 часа

Учитель марийского языка и литературы:
Плотникова Ксения Платоновна

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Рабочая программа по марийскому языку для 4 класса составлена в соответствии с требованиями Федерального государственного стандарта основного общего образования (ФГОС: основное общее образование// ФГОС. М.: Просвещение, 2014) Учебного плана МБОУ «Сардаяльская ООШ» и соответствует Федеральному государственному образовательному стандарту основного общего образования. В соответствии с учебным планом школы на 2019-2020 учебный год рабочая программа рассчитана на 51 час в год (1,5 часа в неделю). Тип программы – базовая. Реализация учебной программы обеспечивается учебником: Рабочая программа по родному языку для 4 класса разработана на основе примерной программы по марийскому языку и литературному чтению: 1-4 классы/ С.Д.Дмитриев, А.М.Ефремов. - Йошкар-Ола: Марийский институт образования, 2011. Форма организации учебных занятий – классно-урочная.

Цели обучения марийскому языку:

- развитие и совершенствование всех видов речевой деятельности (чтения, письма, слушания, говорения).
- освоение первоначальных знаний о лексике, фонетике, грамматике марийского языка;
- развитие речи, мышления, воображения школьников, способности выбирать средства языка в соответствии с условиями общения, развитие интуиции и «чувства языка».
- воспитание стремления совершенствовать свою речь.

Цели программы:

- **познавательная цель** предполагает формирование у учащихся представлений о языке как составляющей целостной научной картины мира, ознакомление учащихся с основными положениями науки о языке и формирование на этой основе знаково-символического и логического мышления учеников;
- **социокультурная цель** изучения русского языка включает формирование коммуникативной компетенции учащихся – развитие устной и письменной речи, монологической и диалогической речи, а также навыков грамотного, безошибочного письма как показателя общей культуры человека.

Задачи курса марийского языка и литературного чтения :

- формирование умений и навыков, необходимых для того, чтобы правильно, точно и выразительно говорить, читать, писать и слушать на родном языке;
- формирование чувства языка, потребности совершенствовать свою устную и письменную речь, делать её правильной, точной, богатой;
- развитие патриотического чувства к родному языку и эстетической ценности, гордости и уважения к языку как части марийской национальной культуры;
- расширение активного, пассивного и потенциального словаря детей, овладение грамматическим строем речи;
- овладение орфографией и пунктуацией, развитие орфографической и пунктуационной зоркости;
- овладение навыками и умениями понимания и анализа текстов разных видов;
- создание условий для творческого развития личности;

. Задачи программы:

- развитие** речи, мышления, воображения школьников, умения выбирать средства языка в соответствии с целями, задачами и условиями общения;
- освоение** первоначальных знаний о лексике, фонетике, грамматике русского языка;
- овладение** умениями правильно писать и читать, участвовать в диалоге, составлять несложные монологические высказывания и письменные тексты-описания и повествования небольшого объема;
- воспитание** позитивного эмоционально-ценностного отношения к русскому языку, чувства сопричастности к сохранению его уникальности.

Представленная программа обеспечивает достижение личностных, метапредметных и предметных результатов. Личностные результаты:

формирование основ российской гражданской идентичности, чувства гордости за свою Родину, российский народ и историю России, осознание своей этнической и национальной принадлежности; формирование ценностей многонационального российского общества; становление гуманистических и демократических ценностных ориентаций;

формирование целостного, социально ориентированного взгляда на мир в его органичном единстве и разнообразии природы, народов, культур и религий;

формирование уважительного отношения к иному мнению, истории и культуре других народов;

овладение начальными навыками адаптации в динамично изменяющемся и развивающемся мире;

принятие и освоение социальной роли обучающегося, развитие мотивов учебной деятельности и формирование личностного смысла учения;

развитие самостоятельности и личной ответственности за свои поступки, в том числе в информационной деятельности, на основе представлений о нравственных нормах, социальной справедливости и свободе;

формирование эстетических потребностей, ценностей и чувств;

развитие этических чувств, доброжелательности и эмоционально-нравственной отзывчивости, понимания и сопереживания чувствам других людей;

осознание иностранного языка как средства международного межкультурного общения, сближающего людей, обеспечивающего дружеские контакты и деловое взаимодействие, расширяющего познавательные возможности, востребованность и мобильность человека в современном мире;

формирование представлений о мире, как о многоязычном, поликультурном, разнообразном и вместе с тем едином сообществе, открытом для дружбы, взаимопонимания, толерантности и уважения людей друг к другу;

Метапредметные результаты:

овладение способностью принимать и сохранять цели и задачи учебной деятельности, поиска средств ее осуществления;

освоение способов решения проблем творческого и поискового характера;

формирование умения планировать, контролировать и оценивать учебные действия в соответствии с поставленной задачей и условиями ее реализации; определять наиболее эффективные способы достижения результата;

формирование умения понимать причины успеха/неуспеха учебной деятельности и способности конструктивно действовать даже в ситуациях неуспеха;

освоение начальных форм познавательной и личностной рефлексии;

овладение навыками смыслового чтения текстов различных стилей и жанров в соответствии с целями и задачами; осознанно строить речевое высказывание в соответствии с задачами коммуникации и составлять тексты в устной и письменной формах;

готовность слушать собеседника и вести диалог; готовность признавать возможность существования различных точек зрения и права каждого иметь свою; излагать свое мнение и аргументировать свою точку зрения и оценку событий;

определение общей цели и путей ее достижения; умение договариваться о распределении функций и ролей в совместной деятельности; осуществлять взаимный контроль в совместной деятельности, адекватно оценивать собственное поведение и поведение окружающих;

умение работать в материальной и информационной среде начального общего образования (в том числе с учебными моделями) в соответствии с содержанием конкретного учебного предмета.

развитие социальных умений младшего школьника, необходимых для общения как на родном, так и иностранном языке в пределах доступных и соответствующих возрасту речевых ситуаций, коммуникативных потребностей ребёнка и его языковых способностей;

формирование общего кругозора младших школьников с постепенным развитием и усложнением языковой картины окружающего их мира, отражающей явления природы, межличностные отношения, учебную и трудовую деятельность, сферу искусства и культуры;

усвоение общеучебных умений и универсальных познавательных действий, к которым относится извлечение информации из материалов на печатных и электронных носителях, преобразование

информации из графической формы в текстовую, использование справочной литературы и словарей, поиск информации с использованием ИКТ, индивидуальный поиск решения, парное и групповое взаимодействие в познавательных целях, преобразование информации в целях понимания, коммуникация информации; сохранение познавательной цели при выполнении учебных заданий с компонентами учебно-познавательного комплекта и перенос сформированных умений, а также универсальных познавательных действий на новые учебные ситуации.

Предметные результаты:

В сфере коммуникативной компетенции:

- языковые представления и навыки (фонетические, орфографические, лексические и грамматические);
- говорение (элементарный диалог этикетного характера, диалог в доступных ребёнку типичных ситуациях, диалог с вопросами и побуждением к действию, монологические высказывания с описаниями себя, семьи и других людей, предметов, картинок и персонажей).

Содержание учебного предмета.

Мый марий улам!

1. Марий Эл – Российын ик ужашыже.
2. Республикыштына шуко тўрлө калык ила.
3. Марий калык – Марий Элын тўн калыкше.
4. Моло калык-влакат келшен илат.
5. Марий йылме – коча-кован, ача-аван арален кодымо поянлыкышт.
6. Калыкнан ойыртегалтше койыш-шоктышыжо.
7. Ме шкенан йылмынам, калыкнам йōратена.

Чодыра илыш

1. Кундемна чодыралан поян.
2. Ялна воктенат мотор чодыра уло.
3. Тудо саскалан, тўрлө янлык ден кайыкклан поян.
4. Чодырана шуко пачашыж дене ойыртегалтеш (заметке да сўрет почеш).
5. Чодыраш кошташ моткоч йōратем.

Вучем теле толмым

1. Теле – йоча-влакын вучымо пагытышт.
2. Пўртўс икгай сыным налеш.
3. Лач ял воктенсе чодыра изиш ойыртегалтеш.
4. Курыкышто, пўя ўмбалне йоча йўк кечыгут йонга.
5. Кайык-влаклан йōсырак, садлан ме нуным пукшена.
6. Мыят телым йōратем.

Шонгылан польш

1. Кундемшытына ятыр шонго шкет ила.
2. Жапыштыже нуно шуко пашам ыштеныт.
3. Ийгот нуным огеш чамане.
4. Ик кечын Анна кокай деке полшаш мийышна.
5. Кече пеш писын эртыш.
6. Тыгай пашам умбакыжат шуена.

Йōратыме туныктышем

1. Шочмо школем.
2. Тунемме классем.

3. Икымше туныктышем.
4. Тудын йўкшө, чурийже, порылыкшо.
5. Мыйым, изи йочам, лудаш, возаш, шотлаш туныктен кертын.
6. Туныктышем ўмырем мучко шарнаш тўналам.

Школ пакчаште

1. Вучымо кенез каныш толын шуо.
2. Каныме дене пырля пашамат ыштыман.
3. Пакчаште график почеш ыштена.
4. Сўретыште мый шенгел планыште улам.
5. Воктенем Сережа йолташем.
6. Паша кокла гыч модашат, йўштылалташат жапым муынна.
7. Пакчаште чылажат чапле лектышан лийын.
8. Тунемме ий мучко кочкашна сита.

Сай ден уда

1. Тыйын шонымаште, тўняште сайже але удаже шукурак?
2. Тыйын могай улмет шканет утларак келша?
3. Могай койышет шкаланетат ок келше?
4. Кузе уда койышет ваштареш кучедалат?
5. Йырет могай койыш утларак тургыжландара?
6. Тўняште можо сена: сайже але удаже?

Йылмын поянлыкше

Кушеч шочмо йылмына тўналеш? Кажне раш каласен кертеш. Шочмо йылме – калык йылме. Йылме мемнам айдемыш луктеш, йылме мыланна илышым умылен налаш полша. Йылме кугезе кочана-кована-влакын илыш пўрымашышт нерген каласен пуа.

Тўрлө районушто илыше ен шке диалект йылмыж дене мутлана. Тўрлө олаште пашам ыштыше айдеме, руш пошкудыжым пагален, рушла ойлен колта. Шке йылмыжым йератыше, калыкше нерген шонышо айдеме илышыште пенгыде лиеш.

Ме йоча улына. Кеч-мыняр ийым темена гынат, шочмо йылмынам огына мондо. Вет тудо кугезе коча-кована-влакын пөлекышт. Тиде пөлекым ме, самырык тукум, шинчасортала арален шогышаш улына.

Йöратыза, пагалыза шочмо йылмынам. Тудын сылнылыкшым переген кодыза. *(Н. Алексеева.)*

Пелед, Марий кундемем!

Мландўмбалне шуко тўрлө калык ила. Нунын кокла гыч кажныже шке шочмо йылмыж дене мутлана. Ен-влак тўрлө национальностян улыт гынат, чыланат ваш-ваш келшен илат. Ме марий йылмым изи годсек палена. Марий йылме дене мемнан ача-авана, коча-кована, родо-тукумна кутырат. Шочмо йылме – кеч-могай калыкынат эн шерге поянлыкше. А марий вургемнаже могай мотор, сöрал! Ончен кöранет!

Пелед, моторешт, Марий кундемем! *(А. Домрачева.)*

Аралыза шочмо йылмым

Шочмо йылме полшымо дене ме йырым-йырысе илышым умылаш тунемына, уш-акылнам пойдараш корным почына. Ача-ава деч куснышо йылмым шочмо йылме маныт. «Йылме ила – калыкше тўзлана; йылме пыта – калыкшат йомеш», – ойллат.

Шочмо йылме шинчымашым пойдарымаште эн тўн верым налеш. Тудым сайын палымаш – моло йот йылме-влакым тунеммаште ўшанле энертыш. Сандене марий мутын куатшым моштен кучылташ кўлеш. Ты сай койышлан тендам книга-влак туныктат, йоча-влак! Йöратыза шочмо

йылмынам, тудым ерканыде тунемза! Мемнан илышыште, кушман корныштына шочмо йылме шке вержым налын шогыжо! (Х. Александрова.)

Поян кундемем

Марий Элна чодыралан поян. Кундемьштына шуко түрлө пушенге кушкеш: вияш пүнче, ладыра кож, тыгак ваштар, куэ, тумо, писте. Тыште шуко түрлө янлык, кайык илат. Мемнан дене телым өрш, тумна, шиште, пулдырчо, сузо да молат эртарат. Чодыра саскалан поян – погаш гына ит өркәне. Олыклам мотор пеледыш-влак сөрастарат. Тиде – сандал, онгырвуй, чодырамаке – чылажым ойлен пытарашат ок лий.

Теве тыгай мемнан мотор да поян марий чодырана. Тиде поянлыкым аралаш кўлеш! (Н. Буркова.)

Чодыра – пенгыде сурт-пече

Йолташем-влак, те паледа, оралте веле огыл, чодырат шуко пачашан лийын кертеш. Тыгайым «ярус» маныт. Мемнан республикыште пүнчеран, лышташан, кожеран чодыра вашлиялтыт. Лышташан чодыра вич пачашлан шелалтеш. Шуко пачашан пертым ўлыч кўшкө шотлена гын, чодыраште чыла мөнгешла. Икымше пачашыште эн кужу да патыр пушенге-влак кушкыт. Тушко пүнчө, тумо, куэ, шопке, ваштар, нөлпө да писте пурат. Кокымшо пачашыште изирак кўкшытан пушенге-влак: пызле, ломбо, кочо олмапу – шочыт. Кумшо пачашыште самырык пушенге-влак верланеныт. Нунын «ача-авашт» икымше ден кокымшо пачашыште улыт. Тышкак түрлө вондерым: шоптырым, энжжвондым, поланым – пуртыман. Нылымше пачашыште шудо да түрле чевер пеледыш-шамыч кушкыт. Визымше пачашыште эн изи кушкыл, регенче, понго-влак шочыт. (Н. Пидеева.)

Теле келша

Ик каныш кечын урем дене ошкылым. Изиш поран ўштеш ыле. Мый ече дене мунчалташ кайышым. Мылам теле келша. Тунам коньки, курык гыч ече дене мунчалташ, лум дене модаш лиеш. Вес кечын мый коньки дене мунчалтынем ыле, но ий ўмбалне лум шуко лийын. Ме Лена акам дене уремыште коштна. Коктын жапым сайын эртарышна. (А. Иванова.)

Теле

Тўнө мотор игече. Пушенге-влак ош ужгам чиеныт. Ер кылмен шинчын. Тудо воштончышла коеш. Ме чодыра воктенсе курыкыш миенна. Курык гыч ече дене мунчалтенна, пикшла воленна. Ечына выж-ж-ж шоктен. Ече лумым пўчкын. Ятыр модмеке, мөнгө куанен толынна. (Л. Сергеева.)

Могай мотор пўртўс!

Теле. Пушенге-влак чара улыт, шўлыкын койын шогат. Йўштө шўргым чывыштылеш, но садак чон уремышке ўжеш. Кава гыч эркын-эркын лыве гай лум велеш. Перт-влак ковала койыт, пуйто ош шовычым пидаыныт. Чодыраште шып. Лач южгунам шиште пералта, ур ик укш гыч весыш терштылеш, чоя рывыж эртен кая, лўдше меран чодыра да пасу мучко кудалыштеш. Теле пўртўс могай мотор! (Х. Александрова.)

Мотор пагытем

Теле – пеш мотор пагыт. Пушенге-влак ош вургемым чиеныт. Кенезымсе йўк-йўанымат огыт лук. Неле ош ужга йымалне шыпак шогат. Мланде ўмбалне пушкыдо лум кия.

Йоча-влак ече дене коштыт. Нуно шушаш тагасымашлан ямдылалтыт. Издер дене мунчалтышат уло, южышт лумьеным ыштат.

Ме кочай дене кормышкым ыштенна. Кайык-влакым йўштö деч аралена. (Э. Александрова.)

Поро паша

Порылык – айдемын эн сай койышыжо. Порылык – тиде вес енлан сай пашам ыштымаш. Поро пашалан мыйым изи годсек мөнгыштö да школышто туныктен шогат. Ме ялысе илалшырак енлан, ача-авалан эреак полшен шогена. Телым кайыкым пукшена, шошым шўкшудым кўрына. Школышто эртаралтше мероприятийыште вийнам тергена. Тиде йочан эн сай, поро койышыжо огыл мо?

Ик кечын йоча-влак дене пашан ветеранже деке миен толынна. Шке кид дене ыштыме пелекым кучыктенна, сай канышым тыланен коденна. А кызыт школыштына «Ветеранлан открытке» акцийыш ушненна. Тыгай паша шонкалаш тарата, кид мастарлыкым виянда. Тиде сомылым вожатый Л.М. Павлова викарен шога.

Поро койыш, мыйын шонымаштем, ешыште шочеш. Умбакыже школышто виянгеш да, кугу лиймеке, айдемын шўмыштыжö илыш мучкылан кодеш. (А. Асланова.)

Пагалыме туныктышо

Мыйын туныктышем – Татьяна Витальевна Калинина. Тудо пеш поро, ушан, пашам йöратыше, весела кумылан айдеме. Мемнам лудаш, возаш, шотлаш туныктен. Татьяна Витальевна чыла йодышлан вашмутым муэш, порын умылтара, тўрлö конкурсым, пайремым эртара. Ме шке туныктышынам пагалена. (Ю. Гусева.)

Тау, туныктышем

Мый 4-ше классым сайын тунем пытаренам. Келге шинчымашым пуымыжлан тау мутым туныктышем Татьяна Владимировна Яманаевалан каласем. Вашке лагерьышке канаш каем. Ялышке ковам деке унала миен толам. (Д. Григорьева.)

* * *

Мый нылымше классыште тунемам. Школышто мыланем келша. Молан шонеда? Туныктышем пеш сай. Тудо кажне йочам умылен мошта, мемнам ок вурсо. Светлана Александровнам йöратем да пагалем. Тудын мутшым эре колыштам. Чыла жапыштыже ышташ тыршем. (Ю. Наумова.)

Туныктышем гай

Мыйын йöратыме педагогем – Э.А. Егорова. Тудо руш йылмым да литературым туныкта. Туныктышем пашажым йöратен, уло кумылын шукта, эре у йöным кычалеш. Мемнам сылнымут, поэзий деке шўманда. Урокшо-влак писын да онгайын эртат. Мыят тудын гаяк чолга туныктышо лияш шонем. Йоча газет дене кылым кучем, возкален шогем. (О. Майкова.)

Весела кумыл дене

«Тыршен ыштыме паша кумылым нелта», – тыгай сылне мутым А. Степанов возен. Мый тудын дене көнем. Шукерте огыл ме, 5-ше да 6-шо классыште тунемше-влак, пакчаште кешырым луктынна. Кум рвезе кешырым кўнчен, а моло йоча-влак эрыктеныт да погеныт. Ме пашам, келшен ыштен, вашке пытарышна.

Нойышо, но весела кумылан мөнгö каенна. Теле шапашым ситышым ямдыленна. (Ю. Волкова.)

Мылам мо келша, мо ок келше?

Мый 4 классыште тунемам. Классыштына 19 икшыве тунемеш: 11 рвезе да 8 ўдыр. Ваш-ваш келшен илена, тунеммаште полшена. Пырля тунемше йолташем-влак сай улыт. Тунемаш тыршат, поро койышышт дене куандарат. Школ мыланна кокымшо мөнгө гай. Кабинетнам арун кучаш тыршена. Чыла тиде мыланем пеш келша. Мый йывыртен тунемам, кунам йоча-влак туныктышым колыштыт, сайын тунемыт, ару вургем дене школыш коштыт. Тидыже мемнам куандара.

Но южгунам классыштына южо икшывын уда койышыжо шижалтеш. Ваш-ваш шоналтыдеак лўмдыл кертывт, сай отметкым налмылан керанат, вес туныктышым огыт колышт, урокышто шургат. Тыгай койыш мыланем моткоч огеш келше. Кумылемат вола.

* * *

Мыйын аваем, коваем пеледышым моткоч йоратат. Сандене пертыштына шуко тўрлө пеледыш кушкеш. Теве шукерте огыл Ксюша йолташ ўдырем кактус пеледышым пөлеклыш. Мый тыге понем: пеледышым йоратыше айдеме поро чонан лиеш. Сандене ялыште пошкудо-влакын окнашкышт ончалат да умылет: пеледышан суртышто сай айдеме ила.

Но ала-молан южо айдемыже пеледышын моторлыкшым огеш уж. Шындыме пеледышым арамак кўреш, тошка, вўдым огеш шаве, пеледыш йырангыште шўкшудым огеш кўр. Осал ег веле тыгай пашам ыштен кертеш. *(Д. Шамова.)*

Пўртўс польшым вуча

Чыланат пўртўсым йоратат, но чыланак тудым огыт арале: теве шўкым кышкен кодат, тулым огыт йорыктө, энерышке аяран вўдым йоктарат. Пўртўслан энтекым ыштыман огыл, а полшыман.

Ме, школысо тунемше-влак, кертмына семын тўрлө пашам шуктен шогена. Шошым пушентгым шындена, шўкым погена, икманаш, кундемнам арушто кучена. Пўртўсым аралет – чонлан сайын чучеш. *(Д. Култашев.)*

* * *

Шочмо-кушмо верна дене моткоч кугешнем! Вет тудо ава гай поро, леве мардеж гай шыма, кажне мутшо мыйын шўмемым ырыкта. Чодыраже могай! Тыште могай гына янлык, кушкыл уке?! Но южгунам айдеме пўртўсын сылнылыкшым, моторлыкшым монден кудалта: шўкым чыла вере кышка.

Завод ден предприятий-влак аяран куштырам энерыш кышкат, шикшым яндар южыш колгат да моло тўрлө осал пашам ыштат. Шочмо пўртўс польшым вуча, пуйто каласынеже: «Айдеме, шоналте, умбакыже мо лиеш?!» *(О. Исаева.)*

Текст

Тунемме книга дене палдарымаш. Йылмын илышыште кўлешлыкше. Шочмо йылмым йоратымаш. Текстын темыж ден тўн шонымашыже. Чоналтме шот дене текстын кум тўрлө лиймыже: каласкалымаш, описаний да шонкалымаш.

Ушештарымаш

Ойлончо да тудын членже-влак. Ойлончо нерген ончыч пален налме шинчымашым ушештарымаш; ойлончын тўн да ешарыме членже-влак; каласыме цель дене да каласыме кумыл дене ойлончо-влакын тўрлө лийын кертмышт.

Муткылдыш. Муткылдыш нерген тунеммым ушештарымаш; муткылдыш ден ойлончо кокласе ойыртем; мут-влак кокласе кылым йодыш почеш ончыктымаш; ойлончым муткылдыш-влаклан лончылымаш.

Мутын составше. Мутын составше нерген ончыч тунеммым ушештарымаш; мутын тўн значенийым ончыктышо ужашым – *мутвожым* – мумаш; мутын вашталтыше ужашыжым – *мутмучашым* – ончыктен моштымаш; шомакым ыштыше але шомакын формыжым вашталтыше ужашым – *суффиксым* – лончылен ончыктымаш.

Йўк ден буква-влак. Йўк ден буква нерген ончыч тунеммым ушештарымаш. Йон ден сон буква да йўк-влакым ойыркалымаш. Шомакысе пералтыш. Йўк-влакым буква дене палемдыме ойыртеп, мут ден ойлончо мучашым шижме навыкым умбакыже вияндымаш.

Ойлымаш ужаш-влак. Лўм мут, пале мут, почеш мут, глагол нерген ончыч тунеммым ушештарымаш; лўм мут-влакым вочмык дене вашталтымаш; глаголым тўрлө жап формулажым пример дене ончыктымаш.

Ойлончо ден муткылдыш

Муткылдыш. Мут, муткылдыш ден ойлончо кокласе ойыртеп да икгайлык; мут-влак кокласе кылым йодыш почеш ончыктымаш; муткылдышым синтаксически лончылымаш; ойлончым муткылдыш-влак лончылымаш.

Ойлончын тўн членже-влак. Ойлончышто подлежащий ден сказуемыйым мумаш, нуным графически ончыктымаш; ойлончо-влакын распространенный да нераспространенный лийын кертмышт; схеме почеш ойлончо-влакым чонымаш.

Ойлончын ешарыме членже-влак. Ойлончын ешарыме членже-влак нерген ончыч тунеммым ушештарымаш; распространенный да нераспространенный огыл ойлончо кокласе ойыртеп; каласыме цель дене тўрлө ойлончо-влакым чо%оымаш да нуным член шот дене лончылымаш; схеме почеш ойлончым чонымаш; распространенный огыл ойлончым ешарыме член дене шарымаш.

Ешартык. Второстепенный член-влакын тўрлө лиймышт: ешартык, рашемдык да умландарыше член. Ешартыкын ойыртепже-влак: ешарыме предметым ончыкта; *кõм? мом? кõ нерген? мо нерген? кõ дене? мо дене? кõ деч? мо деч? кõ деке? мо деке?* йодыш-влак лончылымаш; лўм мут але олмештыш мут дене каласалт кертеш. Ешартыкым графически ончыктымаш. Ешартыкан ойлончым член шот дене лончылымаш.

Рашемдык. Рашемдыкын ойыртепже-влак: предметын палыжым ончыкта; *могай? кõн? мон? мыняр? мынярымше? кудо? кусо? кунамсе?* йодыш-влак лончылымаш; пале мут але лўм мут дене каласалтеш. Ойышто синоним ден антонимым кучылтамаш. Рашемдыкым графически ончыктымаш. Рашемдыкан ойлончым член шот дене лончылымаш.

Умландарыше член. Умландарыше членын ойыртепже-влак: ойлончышто *кушто? кушко? кушеч? кушан? кунам? кунамсе? кузе? мыняр гана? келан верч? молан верч?* йодыш-влак лончылымаш; верым, жапым дейвийын кузе лиймыжым ончыкта. Умландарыше членым графически ончыктымаш. Умландарыше членан ойлончым член шот дене лончылымаш.

Распространенный да нераспространенный огыл ойлончо-влак. Распространенный да нераспространенный огыл ойлончо нерген ончыч тунеммым ушештарымаш; ойлончым ешарыме член-влак кўшеш шарымаш; ойлончо-влакым член шот дене лончылымаш; ойлончылан схемым ыштымаш.

Икгай членан ойлончо-влак. Икгай членан ойлончо нерген умылымаш; ойлончын чыла членжынат (тўн да ешарыме) икгай лийын кертмышт; икгай членан ойлончо-влакым член шот дене лончылымаш; ойлончылан схемым ыштымаш.

Икгай членан ойлончышто чарналтыш палым шындымаш; *ден, да* ушем мут-шамыч улмо годым икгай член-влак коклаште возымо годым чарналтыш пале ок шындалт; *а, но* ушем мут ончылан чарналтыш пале эре шындалтеш.

Кыдежан ойлончо нерген умылымаш. Тыглай ден кыдежан ойлончо коклаште ойыртеп да икгайлык. Кыдежан ойлончышто грамматический рўдö-влакым ончыктымаш. Кыдежан ойлончо-шамычым шкегыч чонымаш.

Ушем мутан кыдежан ойлончо. Кыдежан ойлончын ужашыже-влакын кылдалтмышт. Ушем мутан кыдежан ойлончын чоналтмыже. Ушем мут деч посна кылдалтше тыглай ойлончо-влак; тыглай ойлончо-влакын *гын, гынат, манын* ушем мут-влак полшымо дене кылдалтмышт; тыглай да кыдежан ойлончо-влак коклаште ойырте.

Кыдежан ойлончо нерген шинчымашым иктешлымаш Кыдежан ойлончышто чарналтыш палым шындымаш.

Вияш ой. Вияш ой нерген умылымаш. Вияш оян ойлончын ужашыже-влак: *вияш ой* да *авторын мутшо*. Вияш оян ойлончышто знак шындымаш; тыгай ойлончым келшыше ойсем дене лудмаш але ойлымаш. Вияш оян ойлончо-влакым чонымаш да схеме дене ончыктымаш. Диалог нерген умылымаш.

Ойлымаш ужаш-влак

Олмештыш мут. Олмештыш мутын ойлымаш ужаш ойыртемеже Личный олмештыш мутын числа да лицаже. Ойлымо да возымо годым личный олмештыш мутым кучылтмаш.

Олмештыш мутын вочмык дене вашталтмыже. Личный олмештыш мут-влакым вочмык дене вашталтымаш; тидын годым лийше ойыртеме-влак: *мый – мыланем (мылам); тый – тыланет (тылат); ме – мемнан, мыланна, мемнам; те – тендан, тыланда, тендам*. Тыгай вашталтыш-влакын литератур вариантыштым кучылтмаш.

Чот мут нерген умылымаш. Чот мутын ойлымаш ужаш ойыртемеже. Чот мутын *мыняр? мынярымше? могай?* йодышлан вашештыммыже. Шотлымо чот мутын предметын мыняр улмыжым да числам ончыктыммыжо. Тудын *мыняр(е)?* йодышыжо. Шотлымо чот мутан ойлончо-влакым лончылымаш. Тыгай чот мутым ойышто кучылтмаш.

Чот мут. Радам чот мут. Радам чот мутын шотлымо годым предметын могай верыште лиймыжым ончыктыммыжо. Тудын *мынярымше?* йодышыжо. Радам чот мутан ойлончо-влакым лончылымаш. Тыгай чот мутым ойышто кучылтмаш.

Наречий. Верым ончыктышо наречий. Наречийын ойлымаш ужаш ойыртемеже. Наречийын вашталтдыме ойлымаш ужаш улмыжо. Тудын *кушто? кушко? кушан? кушеч? кунам? кузе?* йодышыжо-влак. Верым ончыктышо наречийым ойырен моштымаш. Тудын *кушто? кушко? кушан?* йодышыжо-влак. Верым ончыктышо наречийым лўм мут деч ойырен моштымаш. Тыгай наречийым ойышто кучылт моштымаш.

Жапым ончыктышо наречий. Жапым ончыктышо наречийым ойырен моштымаш. Тудын *кунам?* йодышыжо. Жапым ончыктышо наречийым ойышто кучылт моштымаш.

Кузе лиймым ончыктышо наречий. Кузе лиймым ончыктышо наречийым ойырен моштымаш. Тудын *кузе?* йодышыжо. Кузе лиймым ончыктышо наречийым ойышто кучылт моштымаш. Синоним да антоним наречий-влакым кучылтмаш.

Ушештарымаш

Идалык мучко тунеммым иктешлен ушештарымаш. Самостоятельный – лўм мут, пале мут, глагол – ойлымаш ужаш-влакын ойлымаш ужаш ойыртемыштым ончыктен моштымаш; служебный – почеш мут – ойлымаш ужашын ойыртемалтше вержым ончыктен кертмаш; палемдыме ойлымаш ужашым возымо текстыште ончыктен моштымаш. Синоним да антоним нерген ушештарымаш. Синоним мутер дене пайдаланымаш.

Календарно тематическое планирование

№ п/п	Урокын темыже	План почеш	Фактически эртарыме	Мӧнгысӧ паша
1	Текст			марий йылме да Марий Эл нерген марла лекше газет гыч ик почеламутым возен толаш.
2	Ойлончо да тудын членже-влак			22-шо паша – возен налаш, подлежащий ден сказуемыйым ончыкташ.
3	Йук ден буква-влак			15-ше паша
4	Контрольный диктант			Паша ок пуалт
5	Муткылдыш			35-ше паша
6	Сочинений «Мый марий улам!»			Паша ок пуалт
7	Мутын составше			34-ше паша
8	Ойлымаш ужаш-влак			72-шо пашам темлаш лиеш – глагол-влакым ешарен возыман.
9	Изложений			паша ок пуалт.
10	Муткылдыш			78-ше паша
11	Текст			80-ше паша
12	Второстепенный член -влак			110-шо паша
13	Второстепенный член - влак			
14	Предложенийыште главный да второстепенный членже-влак.			218-ше пашам возен налман, шемын возымо ойлончо-влакым член шот дене лончылыман.
15	Дополнений			
16	Сочинений. «Вучем теле толмым» текстым чонгымаш.			паша ок пуалт.
17	Определений			109-ше паша – ойлончо-влакым чонгыман.
18	Умландарыше член			118-ше пашам темлыман – пален налме

				шинчымашым иктешлымаш.
19	Диктант			паша ок пуалт.
20	Изложений			паша ок пуалт.
21	Распространенный да распространенный огул ойлончо-влак			120-шо паша– распространенный ойлончым распространенный огул ойлочыш савырыман.
22	Икгай членан ойлочо-влак			127-ше пашам темлыман – ойлончо-влакым член шот дене лончылаш, схемым ышташ.
23	Изложений			паша ок пуалт.
24	Икгай членан ойлочышто чарналтыш палым шындымаш			138-ше пашам темлаш лиеш – чыла ойлочым член шот дене лончылыман.
25	Кыдежан ойлочо нерген умылымаш			146-шо пашам темлыман – кыдежан ойлочо- влакым лончылыман.
26	Сочинений. «Шонгылан полыш» текстым чонымаш.			паша ок пуалт.
27	Ушем мутан кыдежан ойлочо			154-ше пашам темлаш лиеш – кыдежан ойлочо- влакым лончылыман.
28	Кыдежан ойлочо нерген шинчымашым иктешлымаш			157-ше паша – тунемме правил- влакым иктешлен, ойлончо-шамычым чоныман.
29	Кыдежан ойлочышто чарналтыш палым шындымаш			
30	Вияш ой.			
31	Вияш ой.			Ямде лий» газет

				гыч кум вияш оян ойлончым да изи диалогым возен лукташ.
32	Изложений.			
33	Предложений ден ойлымаш ужаш-влак. Олмештыш мут.			паша ок пуалт.
34	Олмештыш мут. Личный олмештыш мутын числа да лицаже			177-ше пашам темлыман – ойлончо-влакым член шот дене лончылаш, олмештыш мут почеш числа ден лицам ончыкташ.
35	Олмештыш мутын вочмык дене вашталтмыже			184-ше пашам темлыман – икымше абзацысе ойлончо-влакым член шот дене лончылыман; олмештыш мут-влакын лицаштым, числаштым да вочмыкыштым ончыктыман.
36	Диктант			паша ок пуалт.
37	Сочинений. «Йоратыме тунуктышем» текстым чонымаш.			паша ок пуалт.
38	Чот мут нерген умылымаш. Шотлымо чот мут			«Ямде лий» газетын номерже гыч шотлымо чот мутан кум ойлончым возен лукман да член шот дене лончылыман.
39	Чот мут. Шотлымо чот мут.			
40	Чот мут. Радам чот мут			200-шө пашам темлыман – радам чот мут-влакым возен лукман да состав дене лончылыман.
41	Сочинений. «Школ пакчаште» текстым чонымаш.			паша ок пуалт.

42	Наречий. Верым ончыктышо наречий			206-шо паша – ойлончо-влакым член шот дене лончылыман.
43	Жапым ончыктышо наречий			209-ше пашам темлыман – наречий дене каласалтше умландарыше член-влакым тўн членышт дене пырля возен лукман.
44	Кузе лиймым ончыктышо наречий			«Ямде лий» газетын номерже гыч наречиян кум ойлончым возен лукман да член шот дене лончылыман, наречийын могай улмыжым ончыктыман
45	Диктант			
46	Сочинений. «Сай ден уда» текстым чонымаш.			Текстым возен шуктыман.
47	Идалык мучко тунеммым иктешлен ушештарымаш			
48	Идалык мучко тунеммым иктешлен ушештарымаш			222-шо пашам темлаш лиеш – ойлончо-влакым член шот дене лончылыман, ойлымаш ужашым палемдыман.
49	Тўрлө лончылымаш-влак			тунемме ий кузе эртыме нерген газетыш заметкым возыман.
50	Диктант			паша ок пуалт.
51	Ушештарымаш			